

יש מי שכתב (בבאור התוספתא, ח) שלא עמדו על ההרים אלא הזקנים והשופטים, אבל שאר העם עמד למטה. (עפ"י מרומי שדה לו.).

אחר כך הביאו את האבנים ובנו את המזבח וסדוהו בסיד וכתבו עליהן את כל דברי התורה בשבעים לשון (באר היטב). יש מן הראשונים שכתבו שנכתבה התורה בשלמותה. ויש אומרים שלא נכתבו אלא המצוות בקיצור). והעלו עולות ושלמים ואכלו ושתו ושמחו. קילפו את האבנים ונטלון ובאו ולנו במקומם, בגלגל, ושם הקימו את האבנים. (עפ"י גמרא כאן ולהלן לו.).

בירושלמי מובאת דעת רבי יהודה, שעל אבני המלון נכתבו הדברים לא על אבני המזבח. (מובא בתוס' להלן לה:).

ראה פרטים נוספים להלן לה-לו.

ב. וטמא טמא יקרא — צריך להודיע צערו לרבים ורבים מבקשים עליו רחמים, וכל מי שאירע בו דבר צריך להודיע לרבים ורבים מבקשים עליו רחמים.

וכן אמרו לענין מקרא ביכורים שהוא בקול רם ווענית ואמרת. בניגוד לוידי מעשר שאין שם 'עניה', כדי להודיע צערו — צרות שעברו על ישראל, צרת לבן הארמי וצרת מצרים) לרבים.

הרמב"ם השמיט קריאת ביכורים בקול רם. (מנחת חינוך תרו, א). ויש לומר שלדעתו אינה אלא מדה טובה משום ענוה, ולא מדינא. [ובזה מובן שיוצאים במקרא בכורים מדין 'שומע כעונה' גם לפי השיטות שבברכת כהנים אין יוצאים מפני שצריך קול רם]. (רשימות שיעורי הגר"ד סולוביצ'יק סוכה לא:).

ג. אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי: מפני מה תקנו תפלה בלחש — שלא לבייש את עוברי עבירה (המתודים על עבירותיהם בתפילה), שהרי לא חילק הכתוב בין חטאת לעולה בדבר הנכר.

יש מי שהראה שנחלקו בדבר החכמים בירושלמי, האם רצוי שיגלה חטאו [שבשוגג] לרבים אלא שרשאי להסתירו, או שמא אין הדבר רצוי (ע' חדושי הגר"ר בנגיס ח"ב נט, ב ואילך).

ד. חטאת באה כשבה או שעירה, שהמתבייש בחטאו יוכל להביא כשבה שנקבותה מוסתרת באליה, ואין ניכר לרבים אם מביא חטאת (נקבה) או עולה (זכר). אבל חטאת עבודת כוכבים אינה באה אלא שעירה שאין לה אליה. הטיל עליו הכתוב שיתבייש שתהא לו כפרה מעונש גדול כזה.

דפים לג — לה

נד. כיצד עברו ישראל את הירדן בכניסתם לארץ?

יום שעברו ישראל את הירדן, היה הארון נוסע לפניהם, שלא כבשאר מסעות שהיה נוסע אחר שני דגלים. אותו היום היו הכהנים נושאים אותו ולא הלויים. כיון שניטבלו רגלי כהנים במים, חזרו המים לאחוריהם, וקמו נד אחד בגובה י"ב מיל לדברי רבי יהודה, כאורך מחנה ישראל. רבי אלעזר בר' שמעון אומר: היו מים נגדשים ועולים כיפים על גבי כיפים יותר משלש מאות מיל, עד שראו אותם כל מלכי מזרח ומערב. (ואמרו בירושלמי: עד לבו של ריקיע. ושם אומרים: עד בבל). לדעה אחת בדעת רבי אלעזר בר"ש, היו עוברים את הירדן בזה אחר זה (כדרך בני אדם העוברים בשביל אחד,

כגון עשרה אנשים זה אצל זה. עתוס', ולפי דעה אחרת — כחנייתן עברו (וצמצמו הרווח שביניהם. עתוס').

עודם בירדן אמר להם יהושע: דעו על מה אתם עוברים את הירדן, על מנת שתורישו את יושבי הארץ מפניכם. אם אתם עושים כן — מוטב, ואם לאו — באים מים ושוטפים אותיכם, כלומר אותי ואתכם. אמר ריש לקיש: בירדן קיבלו עליהם את הנסתרות. אמר להם יהושע: אם אין אתם מקבלים את הנסתרות, המים באים ושוטפים אתכם. תדע לך שהוא כן, שהרי עכן חטא ורובם של סנהדרין נפלה. אמר רבי לוי: ביבנה הותרה הרצועה יצתה בת קול ואמרה אין לכם עסק בנסתרות. (ירושלמי, מובא בתוס').

בעודם שם אמר להם יהושע: הרימו לכם ממצב רגלי הכהנים איש אבן אחת על שכמו למספר שבטי ישראל, והנחתם אותם במלון אשר תלינו בו הלילה, בגלגל — סימן לבנים שעברו אבות את הירדן. נטלו אבנים שכל אחת שוקלת כארבעים סאה.

כיון שעלה האחרון שבישראל מן הירדן, חזרו מים למקומם. נמצא ארון ונושאו וכהנים מצד אחד וישראל מצד אחד. נשא ארון את נושאו ועבר.

מאותן אבנים שנטלו מן הירדן, הקימו מזבח בהר עיבל, וסדוהו בסיד וכתבו עליו את דברי התורה בשבעים לשון. נטלון ולנו במקומם (- בגלגל, ושם הקימו את האבנים).

נמצאת אומר, שלשה מיני אבנים היו; אחד שהקים משה בעבר הירדן בארץ מואב (בעבר הירדן בארץ מואב הואיל משה באר... ולהלן הוא אומר וכתבת עליהן את כל דברי התורה הזאת באר היטב - אתיא 'באר' 'באר'). ואחד שהקים יהושע בתוך הירדן (ושתים עשרה אבנים הקים יהושע בתוך הירדן) ואחד שהקים בגלגל.

על האבנים שהקים משה כתב את כל התורה כדרך שכתב יהושע על האבנים שהקימו

בגלגל. ואילו האבנים שהוקמו בתוך הירדן, לא כתבו עליהן כלום. (תשב"ץ ח"א נג).

ישנה דעה בירושלמי שארבעה מיני אבנים היו, שאבני המלון לשעה היו ונגנזו, ואבנים שבירדן — משוקעות שם, ואלו של משה כבר נכנסו עמהם לארץ, ובמה מקיימים את הכתוב שהיו האבנים קיימים לזכרון לזרעם — באבנים שהקים יהושע להם על גב הירדן).

בא וראה כמה נסים נעשו באותו היום, עברו ישראל את הירדן, ובאו להר גריזים ולהר עיבל — יתר מששים מיל, ואין כל בריה יכולה לעמוד בפניהם, וכל העומד בפניהם מיד נתרו (את אימתי אשלה לפניך והמתי את כל העם אשר תבא בהם...; תפל עליהם אימתה ופחד... עד יעבר עמך ה'...).

הצרעה היתה עומדת על שפת הירדן, וזרקה באויבים מרה וסימתה עיניהם מלמעלה וסירסתם מלמטה — כדברי ריש לקיש. ולרב פפא שתי צרעות היו, אחד של משה שלא עברה עמהם את הירדן, ואחת של יהושע שעברה עמהם. (לו.).

דפים לד — לה

- נה. א. כיצד נשאו המרגלים את הפירות שהביאו עמם מהארץ?
- ב. מה היתה כוונת המרגלים בהליכתם?
- ג. מה היו דברי המרגלים בשובם מתוך הארץ?
- ד. מה היה ענשם של מוציאי דבת הארץ רעה, ושל שאר העם?

א. אשכול הענבים נשאוהו בשני מוטות (וישאוהו במוט בשנים – ממשמע שנאמר 'במוט' אני יודע שבשנים, מה ת"ל 'בשנים' – בשני מוטות). אמר רבי יצחק: משא ומשא הנושא את המשא. (פרש"י: שני מוטות נוספים הנתונים תחת שני המוטות באלכסון. ויש אומרים: לארכם. ויש מפרשים: מוטות, ומוטות על מוטות – על כל אחד משני המוטות היו שני מוטות קטנים בקצותיו) – הרי שמונה אנשים נשאו האשכול (שנפחו תשע מאות וששים סאה, שמשא כל אחד מהם מאה ועשרים סאה. מאירי עפ"י הגמרא). אחד נשא רימון ואחד נשא תאנה. יהושע וכלב לא נשאו כלום, אם משום חשיבותם אם מפני שלא היו באותה עצה.

ב. ויחפרו לנו את הארץ – אמר רבי חייא בר אבא: מרגלים לא נתכוונו אלא לבושתה של ארץ. וישבו מתור הארץ מקץ ארבעים יום. וילכו ויבאו... – אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי: מקיש הליכה לביאה, מה ביאה בעצה רעה אף הליכה בעצה רעה. שילוח המרגלים היה על דעתם ולא במצות ה'. (שלה לך – מדעתך. וייטב בעיני הדבר – ולא בעיניו של מקום).

ג. כששבו המרגלים הראום את פרי הארץ והחלו לספר בשבתה (כדי שייאמנו דבריהם. אמר רבי יוחנן משום רבי מאיר: כל לשון הרע שאין בו דבר אמת בתחילתו אין מתקיים בסופו). אפס כי עז העם הישב בארץ והערים בצרות גדלת מאד וגם ילדי הענק (שמעניקים חמה בקומתם – דומה כאילו צוארם נוקב ועונק בחמה) ראינו שם וגו'.

פתח יהושע לדבר. אמרו לו: זה 'ראש-קטוע' (שאינו לו בנים ליטול חלק בארץ. ויש מפרשים: על שם אות י' שבראש שמו, שהיא אות קטועה) ידבר! רצה כלב להשתקם, אמר להם: וכי זו בלבד עשה לנו בן עמרם? סברו בגנותו הוא מדבר, שתקו. אמר להם: הוציאנו ממצרים וקרע לנו את הים והאכילנו את המן. אם יאמר עשו סולמות ועלו לרקיע לא נשמע לו?! – עלה נעלה וירשנו אתה כי יכול נוכל לה. והאנשים אשר עלו עמו אמרו לא נוכל לעלות אל העם כי חזק הוא ממנו – כיוונו בדבריהם כלפי מעלה, כביכול אפילו בעל הבית אינו יכול להוציא כליו משם (רבי חנינא בר פפא).

ויציאו דבת הארץ אשר תרו אתה... ארץ אכלת יושביה הוא – דרש רבא: אמר הקב"ה, אני חשבתיה לטובה, שכל מקום שהגיעו אליו, מת שם אדם חשוב כדי שייטרדו ולא יחקרו אחריהם. ויש אומרים: איוב נפטר וניטרדו הכל בהספדו. והם חשבו לרעה – ארץ אוכלת יושביה. ונהי בעינינו כחגבים וכן היינו בעיניהם – מאין ידעו? כאשר היו מברים האבלים, תחת הארזים היו מברים, וכיון שראום המרגלים, עלו וישבו באילנות, שמעו אותם אומרים: רואים אנו אנשים הדומים לחגבים.

יהושע וכלב בשמעם דברי המרגלים קרעו בגדיהם ואמרו על כל העדה טובה הארץ מאד מאד... אך בה' אל תמרדו... ויאמרו כל העדה לרגום אתם באבנים וכבוד ה' נראה באהל מועד... – אמר רבי חייא בר אבא: מלמד שנטלו אבנים וזרקום כלפי מעלה.

ד. וימתו האנשים מוצאי דבת הארץ רעה במגפה לפני ה' – אמר רבי שמעון בן לקיש: שמתו מיתה משונה. אמר רבי חנינא בר פפא, דרש ר' שילא איש כפר תמרתא: מלמד שנשתרבב לשונם ונפל על טיבורם והיו תולעים יוצאות מלשונם ונכנסות בטיבורם, ומטיבורם ללשונם. ורב נחמן בר יצחק אמר: באסכרה מתו.

ועוד נגזר על כל אנשי הדור ההוא מבין עשרים שנה ומעלה, להיספות במדבר במשך ארבעים שנה, יום לשנה יום לשנה, מלבד יהושע וכלב. ואותו היום תשעה באב היה, אמר הקב"ה: אתם בכיתם מכה של חנם ואני קבע לכם בכיה לדורות.

דף לה

- נ. א. מה היה חטאו של עוזא בבוא הארון מקרית יערים? ומה דינו לעולם הבא?
ב. מפני מה נענש דוד שמת עוזא על ידו?
ג. מדוע הוכו מאנשי בית שמש בעלות הארון משדה פלשתים?
ד. כיצד כתבו ישראל את התורה על שתיים עשרה האבנים?
ה. אילמלי היו הכנענים חוזרים בתשובה ורוצים לקיים התורה בשעה שנכנסו ישראל לארץ, האם היו מקבלים אותם?
ו. האם הותרה במלחמה אשת יפת תואר כנענית?
א. עוזא שלח את ידו לאחוז את הארון. אמר לו הקב"ה: עוזא, נושאי נשא (הארון), עצמו לא כל שכן?! לפי דעה אחת משום כך הוכה עוזא, על שגגתו אשר שגג במעשה זה. ולפי דעה אחרת, על ששעה צרכיו בפניו.
יש מי שפרש סיבת עונשו של עוזא, מפני שהיה ישראל ועשה עבודה המוטלת על בני קהת, שלהם בלבד ניתנה עבודת המשא. (עפ"י רד"ק).
אמר רבי יוחנן: עוזא בא לעולם הבא (וימת שם עם ארון האלקים) — מה ארון לעולם קיים אף עוזא בא לעוה"ב.
ב. ויחר לדוד על אשר פרץ ה' פרץ בעוזא — אמר רבי אלעזר: שנשתנו פניו כחררה. דרש רבא: מפני מה נענש דוד, מפני שקרא לדברי תורה זמירות, שנאמר זמרות היו לי חקיך בבית מגורי. אמר לו הקב"ה: דברי תורה שכתוב בהן התעייף עיניך בו ואיננו אתה קורא אותן זמירות?! הריני מכשילך בדבר שאפילו תינזקות של בית רבן יודעין אותו, שכתוב ולבני קהת לא נתן כי עבדת הקדש עליהם בכתף ישאו. והוא הביאו בעגלה.
ג. רבי אבהו ורבי אלעזר; אחד אמר, קוצרים ומשתחווים היו (לא בטלו ממלאכתם לכבודו. ופירוש כי ראו בארון — לשון ביוון. רש"י). ואחד אמר: גם דברים היו שם, שאמרו כלפי הארון, מי הכעיסך כשכעסת ומי בא לך שנתפייסת ובאת.
ויך בעם שבעים איש וחמשים אלף איש — רבי אבהו ורבי אלעזר; אחד אמר שבעים איש וכל אחד אחד שקול כחמשים אלף, ואחד אמר: חמשים אלף היו וכל אחד אחד שקול כשבעים סנהדרין.
ד. רבי יהודה אומר: על גבי אבנים כתובה ואחר כך סדו אותן בסיד כפי שנצטוו. [אמר לו רבי שמעון: לדברך, היאך למדו אומות של אותו הזמן תורה. אמר לו בינה יתירה נתן בהם הקב"ה ושיגרו נוטירין (= סופרים) שלהם וקילפו את הסיד והעתיקוה. ועל דבר זה נתחתם גזר דינם לבאר שחת, שהיה להם ללמד ולא למדו]. רבי שמעון אומר: על גבי סיד כתובה. וכתבו להם למטה למען אשר לא ילמדו

אתכם לעשת ככל תועבתם אשר עשו לאלהיהם וחטאתם לה' אלקיכם — הא אם עשו תשובה — מקבלים אותם.

ישנה דעה בירושלמי שעל האבנים עצמן כתבו, והסידה בסיד לא היתה אלא בין אבן לאבן.

ה. לדברי רבי שמעון, וכמותו שנו בברייתא, הכנענים שמחוץ לגבולות הארץ, אילו היו חוזרים בתשובה (לקיים שבע מצוות בני נח. ראשונים) — מקבלים אותם. (כי החרם תחרימם, החתי והאמרי הכנעני... למען אשר לא ילמדו אתכם לעשות ככל תועבתם. ואולם אלו שבתוך הארץ אין מקבלים, שמחמת יראה עושים. רש"י). ורבי יהודה חולק.

א. התוס' כתבו על פי הספרי: כל עוד לא התחילו במלחמה, מקבלים את הכנענים בין לרבי יהודה בין לרבי שמעון, ואפילו אלו שבתוכה, וכגון רחב. [ואפשר אפילו מיאנו בתחילה להיכנע ואח"כ רוצים לחזור, קודם תחילת המלחמה. עהז"א קמו לך לה סק"ב]. לא נחלקו אלא לאחר שהתחילו במלחמה, האם מקבלים את הכנענים שמחוצה לה כדין שאר אומות, אם לאו. וכן הוסיף הרמב"ן (שופטים) ראיות מכריעות מן המקראות, שגם שבע אומות, אם היו משלימים היו מקיימים אותם. וכן כתב המאירי. וכתב החזון-איש (קמו לך לה סק"א) שגם דעת רש"י כן. (וזהו שלא כפי שתפסו הרמב"ן והמאירי ועוד, את דברי רש"י כפשוטו). ולדעת הרמב"ם, אפילו לאחר שהתחילו במלחמה מקבלים כנענים שבתוכה ואף מזרע עמלק (ע' אבני נזר או"ח תקח; חזו"א אה"ע קמו, לך לה סק"ה), כאשר הם מקבלים עליהם לשמור שבע מצוות, ומסכימים למס ועבדות. לא נאמר לא תחיה כל נשמה אלא אם לא השלימו. [ולא הערימו יושבי גבעון אלא מפני שרצו שיכרות להם יהושע ברית]. וע"ע ב'הערות למסכת סוטה'.

ב. משמע שכנענים שבחוזה לארץ, אם לא חזרו בהם, הרי הם בכלל 'לא תחיה כל נשמה' ואינן כשאר אומות שמניחים טף ונשים, ככתוב. (עפ"י חזו"א קמו).

ו. משמע בגמרא (כפי שפרשו רש"י ותוס') שלדברי רבי שמעון הותרה אשת יפת תואר משבע אומות בחוזה לארץ (אבל בארץ אין להם התר אלא קודם שהתחילו במלחמה — כדברי התוס' הנ"ל). וכן שנו בברייתא בסתם. אבל לרבי יהודה אסור.

א. משמע שאשת יפת תואר כנענית מחוזה לארץ הותר לקיימה אפילו לא עשתה תשובה גמורה אלא מטבילה בעל כרחה ודיו. (עפ"י מרומי שדה).

ב. הרמב"ם השמיט דין זה, ומסתימת הדברים נראה שאפילו בארץ מותר לקיים יפת תואר כנענית. וצ"ע, שהרי בסוגיא מבוואר להפך. (עפ"י מנחת חינוך תקלב,א).

דף לו

נז. כיצד היו כתובים שמות השבטים על שתי אבני האפוד של הכהן הגדול?

רב כהנא אמר, כדרך שהיו חלוקין השבטים על הרי גריזים ועיבל, כך חלוקים שמותיהם על האפוד; שמעון לוי ויהודה יששכר יוסף ובנימין מכאן, ראובן גד ואשר זבולון דן ונפתלי מכאן. והשיבו על דבריו מדברי הברייתא; לתנא קמא היו כתובים כפי סדר לידתן; על האבן האחת ששה